

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Факультет № 6

Кафедра економіки та фінансів

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Страхування»
обов'язкових компонент**

**освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
072 Фінанси, банківська справа та страхування (Фінансова безпека та
фінансові розслідування)**

за темою № 7 – Фінанси та фінансова надійність страховиків

**м. Харків
2019**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від «22» березня 2019 р. № 3

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від «20» березня 2019 р. № 3

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
Харківського національного
університету внутрішніх справ
з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від «21» березня 2019 р. № 3

Розглянуто на засіданні кафедри економіки та фінансів факультету № 6
ХНУВС, протокол від 11 березня 2019 р. № 5

Розробники: доцент кафедри економіки та фінансів, к.е.н., доцент
Андрійченко Ж.О. – Харків: кафедра економіки та фінансів факультету № 6
ХНУВС, 2018

Рецензенти:

к.е.н., доцент, доцент кафедри управління фінансовими послугами ХНЕУ
ім. С. Кузнеця, Смоляк В.А.;
доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін ХНУВС, к.е.н, доцент
Павленко Н.В.

План лекції

- 7.1. Особливості фінансової діяльності страховика: доходи, витрати та фінансові результати
- 7.2. Поняття про фінансову надійність та умови забезпечення платоспроможності страховика
- 7.3. Страхові резерви та порядок їх формування

1. Рекомендована література:

Основна

1. Базилевич В. Д. Страхування : підручник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Р. В. Пікус ; за заг. ред. В. Д. Базилевича. – Київ : Знання, 2008. – 1019 с.
2. Базилевич В. Д. Страхування : практикум : навч. посіб. / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Р. В. Пікус ; за заг. ред. В. Д. Базилевича. – Київ : Знання, 2011. – 608 с.
3. Говорушко Т.А. Страхування : навч. посіб. / Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк. – Львів : Магнолія 2006, 2018. – 323 с.
4. Жабинець О.Й. Страхування : навч. посібник / О.Й. Жабинець, І.В. Цюпко, Л.М. Томаневич. – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – 260 с.
5. Мних М.В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика : підручник / М.В. Мних. – К. : Знання України, 2007. – 284 с.
6. Страхування : підручник / С. С. Осадець, Т. М. Артюх, В. Л. Бабко та ін. ; за заг. ред. С. С. Осадця. – Київ : КНЕУ, 1998. – 528 с.
7. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко та ін. ; за заг. ред. Н. М. Внукової. – Харків : Бурун Книга, 2004. – 376 с.

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

7.1. Особливості фінансової діяльності страховика: доходи, витрати та фінансові результати

Особливості організації фінансів страхових компаній впливають із того, що:

- страхові компанії реалізують на ринку особливий товар, а саме страховий захист, за що отримують певну плату. При цьому страховик спочатку акумулює кошти, що надходять від страхувальника, і лише після цього зазнає витрат, пов'язаних з компенсацією збитків за укладеними договорами страхування, тобто існує розрив в часі між моментом одержання доходів і моментом надання страхової послуги;
- страхові компанії мають свої особливі доходи, які формуються за рахунок страхових внесків, а також: доходів від інвестування коштів страхових резервів;
- витрати страховика пов'язані з необхідністю виплати страхових відшкодувань і страхових сум, а також: із проведенням самого страхування;
- фінансові результати страховика формуються окремо за ризиковими видами страхування та страхуванням життя,
- для забезпечення платоспроможності та виконання своїх зобов'язань перед страхувальниками страхові компанії формують страхові резерви та здійснюють перестраховальні операції.

Доходи страховика формуються:

- від основної (страхової) діяльності;
- від інвестування і розміщення тимчасово вільних коштів;
- від інших операцій.

До доходів від страхової діяльності відносять:

- страхові премії за договорами страхування;
- страхові премії за договорами перестраховання;
- комісійні винагороди за перестраховання;
- частки від страхових сум та страхових відшкодувань, сплачені перестраховиками;
- повернуті суми з централізованих страхових резервів;
- повернуті суми технічних резервів, інших, ніж резерв

незароблених премій.

Страхові премії (платежі) є первинним доходом страховика та основою подальшого обороту коштів, джерелом фінансування інвестиційної діяльності. При цьому доходом є зароблені страхові платежі, які визначаються за такою формулою:

$$\text{ЗСП} = \text{СНСП}_{\text{зв.п.}} + \text{СНЗСП}_{\text{поч.зв.п.}} - \text{СНЗСП}_{\text{к.зв.п.}}, \quad (7.1)$$

де ЗСП – зароблені страхові премії;
сума надходжень страхових платежів за звітний
СНСП_{зв.п.} – період;
СНЗСП_{поч.зв.п.} – сума незароблених страхових платежів на початок
звітного періоду;
СНЗСП_{к.зв.п.} – сума незароблених страхових платежів на кінець
звітного періоду.

До суми надходжень страхових платежів не включаються частки страхових, платежів, які сплачено перестраховиками у звітному періоді за договорами перестрахування.

До доходів від інвестування і розміщення тимчасово вільних резервів відносять:

- відсотки, сплачені страховикові за надання довгострокових інвестиційних кредитів, включаючи довгострокове кредитування житлового будівництва;
- участь у прибутку перестраховиків;
- відсотки за облігаціями;
- дивіденди за акціями;
- відсотки, що їх нараховує банк на суми залишку коштів на поточному рахунку;
- відсотки від розміщення коштів на депозитних вкладах у банку. **До інших доходів** відносять доходи:
  - від надання консультаційних послуг;
  - від врегулювання безнадійної заборгованості;
  - у вигляді позитивного результату перерахунку іноземної валюти порівняно з її балансовою вартістю на кінець звітного періоду;
  - від здавання майна в оренду (оперативний або фінансовий лізинг) ;
  - від реалізації прав регресної вимоги страховика до страхувальника або іншої особи, відповідальної за заподіяний збиток;
  - від індексації та передачі (продажу, обліку та інших видів відчуження) основних фондів і нематеріальних активів;
  - штрафи, пені, інші доходи.

Витрати страховика пов'язані із двоїтим характером його діяльності, яка передбачає проведення власне страхування(страхових операцій) і виконання страховиком ролі активного інвестора, тобто інвестування і

розміщення тимчасово вільних коштів страхових резервів та власних коштів.
Виділяють:

- витрати на проведення страхових операцій, що становлять

собівартість страхової послуги;

- витрати на проведення інших операцій, які супроводжують одержання доходів від інвестування п розміщення тимчасово вільних коштів страховика та інших його доходів.

У широкому розумінні собівартість - сукупність усіх витрат страховика з надання послуг, як безпосередніх, спрямованих на здійснення виплат з відшкодування збитків або страхових сум та на ведення страхової справи, так і опосередкованих, тобто витрат, пов'язаних із забезпеченням фінансової стійкості страхової компанії (формування запасних та резервних фондів).

У вузькому розумінні собівартість - це витрати страховика на ведення страхової справи.

Витрати на проведення страхових операцій складають від 60 до 90 відсотків їх загального розміру. За економічним змістом їх поділяють на:

- виплати страхових сум та страхових відшкодувань за договорами страхування і перестрахування;
- витрати страховика на ведення страхової справи (витрати на обслуговування процесу страхування і перестрахування; витрати на утримання страхової компанії).

Найважливіша стаття витрат страховика, що виправдовує його існування - виплати страхових відшкодувань (за умовами майнового страхування, страхування відповідальності і підприємницьких ризиків) і страхових сум (за умовами особистого страхування). Це ті витрати, які, відповідно до структури тарифної ставки, забезпечуються нетто-преміями страхових тарифів.

Витрати на ведення страхової справи є основним складовим елементом навантаження як складової частини страхового тарифу і мають свої специфічні особливості.

Витрати на обслуговування процесу страхування і перестрахування в спеціальній економічній літературі і в страховій практиці поділяють на аквізиційні, інкасаційні та ліквідаційні.

Аквізиційні витрати - виробничі витрати страховика, пов'язані із залученням нових страхувальників і укладанням нових страхових договорів за посередництвом страхових агентів. Можуть включати оплату послуг із розробки умов, правил і актуарних розрахунків з нових видів страхування, комісійну винагороду страховим посередникам, оплату послуг спеціалістів, які оцінюють прийняті на страхування ризики, витрати на рекламу тощо.

Інкасаційні витрати - це витрати, пов'язані із обслуговуванням готівкового обігу з надходження страхових платежів (страхових премій): на оплату праці службовців компанії, які забезпечують отримання готівкових грошей, витрати на виготовлення бланків квитанцій і відомостей щодо прийому страхових премій, на оплату банківських послуг та ін.

Ліквідаційні витрати - це витрати, пов'язані із ліквідацією збитку, спричиненого страховим випадком: витрати на оплату праці особам,

зайнятим ліквідацією збитку, судові витрати, поштово-телеграфні витрати, витрати на оплату банківських послуг, пов'язаних з виплатою страхового відшкодування, відрахування в резерв збитків та ін.

Разом із страховими виплатами зазначені витрати відрізняють витрати страховика від витрат інших суб'єктів господарювання.

Витрати на утримання страхової компанії - це ті самі адміністративно-управлінські витрати, які має будь-який суб'єкт господарювання, а саме:

- витрати на утримання страхової компанії;
- заробітна плата персоналу з нарахуваннями;
- амортизаційні відрахування;
- утримання і обслуговування автотранспорту;
- придбання канцелярських і господарських товарів;
- оренда приміщення;
- відрядження;
- послуги зв'язку;
- реклама;
- інші витрати, які згідно з чинним законодавством, відносяться на собівартість страхової діяльності;
- комунальні послуги.

Страховики несуть також **витрати, пов'язані із забезпеченням процесу інвестування і розміщення тимчасово вільних грошових коштів**, тобто з управління своїми активами. Інші витрати, що пов'язані з управлінням активами, — це:

- оплата послуг фінансово-кредитних установ, які діють на ринку цінних паперів;
- витрати, пов'язані з одержанням доходів від інших (крім страхових та інвестиційних) господарських операцій.

Окремо виділяють організаційні витрати, пов'язані із заснуванням страхової компанії. Вони по суті є активами страховика, тобто його інвестиціями.

Загальний обсяг витрат страховика впливає на фінансовий результат діяльності страховика.

Фінансовий результат є вартісною оцінкою підсумків господарювання страховика. Фінансовий результат його діяльності за відповідний звітний період (квартал, півріччя, дев'ять місяців, рік) визначається як різниця між доходами і витратами. Має, як правило, додатний характер, тобто виступає у формі прибутку, хоча іноді може мати від'ємний характер, тобто набувати форми збитків.

Найбільш загальним показником результативності діяльності страховика є його **валовий прибуток**. Він визначається як сума прибутку від страхової діяльності, прибутку від страхування життя, прибутку від фінансових операцій та іншої діяльності, зменшених на виплати страхового відшкодування та страхових сум, відрахувань у централізовані страхові резервні фонди та в технічні резерви, інші, ніж резерв зароблених премій.

Прибуток від страхової діяльності планується при розробці тарифів за всіма видами страхування (виняток складають окремі види обов'язкового страхування) як складова навантаження, яка є невід'ємним елементом тарифної ставки. Страховик може отримувати прибуток не тільки за рахунок цієї складової, але і за рахунок зниження собівартості страхової послуги (скорочення видатків на ведення справи, зниження збитковості за окремими видами страхування і т.п.). Взагалі страховик не повинен намагатись отримати високий прибуток від страхових операцій, оскільки це порушує принцип еквівалентності його відносин із . страхувальником. Застосування поняття прибутку у страхуванні є досить умовним, так як тут не створюється національний дохід, а відбувається тільки його перерозподіл. Для страховика прибутком вважається такий позитивний фінансовий результат, який забезпечує перевищення доходів над витратами, тобто прибуток від страхової діяльності (крім страхування життя і медичного страхування) обчислюється як різниця між доходами від страхової діяльності та витратами страховика на надання страхових послуг. Прибуток від страхової діяльності (Псд) можна обчислити за формулою:

$$\text{Псд} = (\text{ЗП} + \text{КП} + \text{ВП} + \text{ПЦР} + \text{ПТР}) - (\text{ВС} + \text{ВЦР} + \text{ВТР} + \text{ВВС}), \quad (7.2)$$

- зароблені страхові премії за договорами страхування і
- де ЗП – перестраховування;
- КП – комісійні винагороди за перестраховування;
- ВП – частки страхових виплат, сплачені перестраховувальниками;
- ПЦР – повернені суми із централізованих страхових резервних фондів;
повернені суми з технічних резервів, інших, ніж резерви
- ПТР – незароблених премій;
- ВС – виплати страхових сум та страхових відшкодувань;
- ВЦР – відрахування в централізовані страхові резервні фонди;
відрахування в технічні резерви, інші, ніж резерв незароблених
- ВТР – премій;
- ВВС – витрати на ведення страхової справи.

Найбільш важливим моментом у визначенні прибутку від страхової діяльності є визначення **зароблених премій**. Загальний підхід полягає в тому, що страхові премії мають бути сплачені раніше, ніж виникає зобов'язання страховика здійснити страхову виплату. Тому не вся сума мобілізованих страхових премій може розглядатись як дохід страховика. До тих пір, поки строк дії договору страхування не минає, відпові-дальність страховика перед страхувальником не закінчується, а отримані страхові премії ще не можна вважати заробленими. Отже, в будь-який момент часу страхова премія складається з двох частин - тієї, що вже вважається заробленою, і тієї, яку на даний момент часу не можна вважати заробленою. Співвідношення між цими частинами пропорційне до часу, який залишився до закінчення строку дії

договору страхування. У зв'язку з тим, що страхова компанія має не один, а десятки, сотні договорів страхування, які не збігаються в часі, тому визначати

зароблену і незароблену страхові премії, виходячи із строку дії договору страхування є незручним і копітким процесом. На практиці для цієї мети страховики використовують спеціальні методи. Як правило, спочатку обчислюється незароблена премія, яка формує резерв незароблених премій, а далі вже - зароблена, яка складає дохід страховика. Відповідно до Закону України "Про страхування" величина резервів незароблених премій на будь-яку звітну дату встановлюється залежно від часток надходжень сум страхових премій (страхових платежів, страхових внесків), які не можуть бути меншими 80 відсотків загальної суми надходжень страхових платежів (страхових премій, страхових внесків), з відповідних видів страхування у кожному місяці з попередніх дев'яти місяців (трьох кварталів розрахункового періоду) і обчислюється у такому порядку: сума надходжень страхових премій у першому кварталі цього періоду множиться на одну четверту у, сума надходжень страхових премій у другому кварталі множиться на одну другу 8; сума надходжень страхових премій в останньому кварталі множиться на три четверти 3; одержані добутки додаються і складають резерв незароблених премій на певну звітну дату. На його основі розраховують зароблені страхові премії (ЗП), суму яких можна визначити за формулою:

$$\text{ЗП} = \text{РНП (поч.)} + (\text{СП} - \text{ПП}) - \text{РНП (кін.)}, \quad (7.3)$$

– резерв незаробленої премії на початок звітного

де РНП (поч.) періоду;

СП – премії, що надійшли у звітному періоді;

ПП – страхові премії, передані перестраховикам;
резерв незаробленої премії на кінець звітного

РНП (кін.) – періоду.

Ступінь реальності визначення фінансового результату від страхової діяльності залежить від того, наскільки точно обчислені суми резерву незаробленої премії. Тому у практиці страхових компаній особлива увага приділяється пошуку найпридатніших методів достатньо точного визначення фінансових результатів залежно від характеру діяльності страховика і видів діяльності.

Прибуток від страхової діяльності не завжди є головною частиною прибутку страховика. Дуже часто основна діяльність страховика приносить йому не прибутки, а збитки, що компенсуються прибутком від інвестування та розміщення тимчасово вільних коштів, а також прибутком від інших операцій. Ці види прибутку страховика визначаються як різниця між відповідними доходами і витратами.

Прибуток від діяльності із страхування життя визначається сумою надлишку резерву довгострокових зобов'язань (математичних резервів) понад обсяг страхових зобов'язань.

Прибуток від інвестування та розміщення тимчасово вільних коштів не включає доходів від інвестування та розміщення коштів резервів із страхування життя і медичного страхування у разі використання їх на

поповнення резервів із страхування життя відповідно до методики формування резервів із страхування життя, зазначеної у ст. 31 Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про страхування", або на поповнення резервів з медичного страхування у випадках, передбачених чинним законодавством.

Прибуток страховика, який залишається після сплати податків є **чистим прибутком і власністю страховика**. Порядок його використання підпорядковується спільним для всіх суб'єктів підприємницької діяльності принципам і регулюється Законом України "Про господарські товариства" та статутними документами страховика. Особливістю розподілу прибутку страховика є те, що, згідно із законом України "Про страхування", за рахунок чистого прибутку (перш ніж він буде розподілений між власниками) страховик може створювати вільні резерви з метою зміцнення своєї платоспроможності.

При з'ясуванні суті фінансових результатів страховика слід врахувати існуючі підходи щодо їх визначення з врахуванням чинного податкового законодавства та облікової політики підприємства.

Чинне законодавство з оподаткування прибутку підприємств не передбачає визначення прибутку страховика від страхової діяльності для цілей оподаткування. Однак з метою контролю ефективності ведення страхової справи, формування спеціальних і вільних резервів, виплати дивідендів засновникам і акціонерам та для інших цілей визначення показника прибутку є необхідним.

Відповідно до облікової політики прибуток страховика формується за рахунок прибутку від операційної, іншої звичайної (фінансової, інвестиційної) та надзвичайної діяльності. З урахуванням цих складових формується чистий прибуток страховика.

7.2. Поняття про фінансову надійність страховика та умови забезпечення платоспроможності страховика

Особливість діяльності страховика визначає своєрідність страхового процесу, на вході і на виході якого перебувають гроші, які лише тимчасово затримуються у страховика і які сплачуються страхувальником наперед. Така «плата наперед» потребує певних гарантій щодо здатності страховика відповідати за свої зобов'язання перед страхувальниками.

Однією із гарантій є фінансова надійність страховика, яка пов'язана з його тарифною, фінансовою, інвестиційною і перестрахувальною політикою, тобто **фінансова надійність** характеризує здатність страховика виконувати прийняті страхові зобов'язання за договорами страхування і перестрахування.

Ознаками фінансової надійності страхових компаній є:

- наявність фінансових ресурсів для розвитку як суб'єкта ринку

(фінансова надійність);

- платоспроможність.

Фінансова надійність забезпечується такими чинниками:

- розмір власних коштів;
- збалансований страховий портфель;
- страхові тарифні ставки;
- величина страхових резервів, адекватна сумі взятих на себе

зобов'язань;

- розміщення страхових резервів;
- перестраховування.

Платоспроможність страховика – це здатність страховика виконати свої зобов'язання. Зобов'язання страховика складаються із двох груп:

- зовнішні, тобто зобов'язання перед страхувальниками, фінансовими установами, перестраховиками, бюджетом;
- внутрішні, тобто зобов'язання перед засновниками, представництвами та філіями, співробітниками.

Основна складова зовнішніх зобов'язань - страхові зобов'язання, які забезпечуються за рахунок двох основних джерел - страхових резервів, які мають бути адекватними взятим зобов'язанням, і власних вільних коштів. Досвід закордонних страховиків показує, що страховика можна вважати платоспроможним у тому випадку, коли власні кошти перевищують зовнішні зобов'язання.

До власних коштів страховика належать:

- статутний капітал;
- спеціальні та резервні фонди;
- вільні резерви;
- нерозподілений прибуток.

Власні кошти страховика утворюють запас (маржу) платоспроможності.

Значний вплив на фінансову надійність має правильний розрахунок тарифних ставок та збалансованість страхового портфеля, які відображають реальну ціну ризику з урахуванням збитковості страхової суми на підставі сформованого страхового портфеля та статистичних даних про настання страхових подій за декілька років.

Страховий портфель характеризується:

- характером прийнятих на страхування ризиків та очікуваною ймовірністю їх настання;
- розміром сукупної страхової суми;
- кількістю укладених договорів страхування; Р кількістю діючих страхових договорів;
- числом застрахованих об'єктів;
- строком дії договорів;
- розміром страхових сум.

З метою забезпечення платоспроможності страхова компанія повинна прагнути до створення стабільного страхового портфеля

шляхом укладання якомога більшої кількості договорів з найбільшою відповідальністю за кожним ризиком.

Достатність страхових резервів ураховує: вид страхування, термін дії договору, рівномірність розподілу ризику.

Розміщення страхових резервів та тимчасово вільних коштів враховує характер розподілу ризику, термін страхування, обсяг аку-мульованих коштів, необхідність у інвестиційному доході.

Перестраховування враховує вартість об'єкту страхування, незбалансованість страхового портфеля, коливання результатів діяльності страховика з метою передачі частки ризику партнеру та власного утримання зобов'язань. Розмір власного утримання має бути залежним від галузі страхування, характеру ризику, імовірності та можливого максимального розміру збитку, ступеня схильності до ризику, розміру власних коштів а також від періоду та території покриття ризику.

Додержання страховиком перелічених чинників, котрі мають вплив на його фінансову надійність, є певною гарантією для страхувальників, які в обмін на сплачені гроші отримують від страховика запевнення щодо забезпечення страхового захисту.

Законом України "Про страхування" (ст. 32) передбачено, що з метою додаткового забезпечення страхових зобов'язань страховики можуть на підставі договору створити Фонд страхових гарантій, який є юридичною особою. Державна реєстрація Фонду здійснюється в порядку, передбаченому для державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. Джерелами утворення Фонду страхових гарантій є добровільні відрахування від страхових платежів, а також доходи від розміщення цих коштів. Розмір відрахувань до Фонду і порядок використання коштів цього фонду встановлюються страховиками, які беруть у ньому участь. Кабінет Міністрів України може приймати рішення про створення фондів страхових гарантій за напрямами страхування.

Страхові компанії з метою забезпечення виконання зобов'язань перед страхувальниками зобов'язані дотримуватися певних вимог, які забезпечують їхню платоспроможність. Відповідно до чинного законодавства (розділ III Закону України "Про страхування"), умовами забезпечення платоспроможності страховиків є:

- наявність сплаченого статутного фонду;
- наявність гарантійного фонду страховика;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом;
- створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань.

Платоспроможність залежить також від розміру ресурсів страховика і зобов'язань, які бере на себе перестраховик, тобто системи перестраховування.

Чинним законодавством встановлено **мінімальний розмір статутного фонду страховика**, який займається видами страхування

іншими, ніж страхування життя, в сумі, еквівалентній 1 млн. євро, а страховика, який займається страхуванням життя - 10 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України. Статутний фонд повинен бути сплачений виключно в грошовій формі за їх номінальною вартістю. Допускається сплата грошової частки державними цінними паперами, але не вище 25% загального розміру статутного фонду. Для формування статутного фонду забороняється використовувати векселі, кошти страхових резервів, нематеріальних активів, а також кошти, одержані в кредит, позику та під заставу, і вносити нематеріальні активи.

До гарантійного фонду страховика належать додатковий та резервний капітал, а також сума нерозподіленого прибутку. Страховики за рахунок нерозподіленого прибутку можуть створювати вільні резерви.

Вільні резерви – це частка власних коштів страховика, яка резервується з метою додаткового забезпечення платоспроможності страховика відповідно до прийнятої методики здійснення страхової діяльності.

Закон України "Про страхування" зобов'язує страховика, відповідно до обсягів страхової діяльності підтримувати належний рівень фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів).

На будь-яку дату **фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності.**

Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) страховика **визначається** вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових. Страхові зобов'язання приймаються рівними обсягам страхових резервів, які страховик зобов'язаний формувати у порядку, передбаченому Законом України "Про страхування". Такий розрахунок проводиться на основі балансу страховика.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя **дорівнює** більшій з двох величин, які визначаються так:

– перша визначається множенням суми надходжень страхових премій за звітний період на 0,18. При цьому сума надходжень страхових премій зменшується на 50% страхових премій, належних перестраховикам;

– друга визначається множенням суми страхових виплат за звітний період за договорами страхування на 0,26. При цьому сума здійснених страхових виплат зменшується на 50% страхових виплат, компенсованих перестраховиками згідно з укладеними договорами перестрахування.

Перший результат відрізняється від другого тим, що нормативний запас платоспроможності на підставі страхових премій визначається згідно із зобов'язаннями, які прийняті, а на підставі страхових виплат - на основі зобов'язань, що виконані.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює страхування життя, на будь-яку дату дорівнює величині, яка

визначається шляхом множення загальної величини резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву), який визначається по кожному договору страхування життя, на 0,05.

Чинне законодавство зобов'язує страховика укладати договори перестраховування у випадку, якщо страхова сума за окремим об'єктом страхування перевищує 10% суми сплаченого статутного фонду і сформованих вільних резервів та страхових резервів.

Система перестраховування організовується також у випадках, передбачених окремими положеннями про обов'язкове страхування та відповідно до укладених міжнародних договорів і угод.

Кабінет Міністрів України може змінювати порядок визначення фактичного та нормативного запасу платоспроможності.

7.3. Страхові резерви та порядок їх формування

Страхові резерви – грошові кошти, що утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховування).

Це пов'язується з тим, що проведення страхування зумовлює зворотність страхового циклу, оскільки потребує спочатку внесення страхової премії, а потім, через деякий час, надання страхової послуги у вигляді виплати страхового відшкодування (страхових сум). Моменти надходження страхових премій і виплати страхового відшкодування, як правило, не збігаються, і це дає змогу страховику акумулювати значні кошти у вигляді страхових резервів. Розмір цих резервів на будь-який момент має бути достатнім для виконання страховиком умов договору страхування.

Міжнародний досвід розрахунку страхових резервів показує, що вони формуються за рахунок страхової премії до визначення фактичної збитковості страхової суми. Методика розрахунку страхових резервів визначається залежно від виду та строку дії договору страхування. Страхові резерви в обсягах, що не перевищують технічних резервів, утворюються у тих валютах, у яких страховики несуть відповідальність за своїми страховими зобов'язаннями.

Страхові резерви поділяються відповідно до чинного законодавства України поділяються на:

- технічні резерви (резерв незароблених премій та резерв збитків);
- резерви страхування життя (резерв довгострокових зобов'язань – математичні резерви та резерв належних виплат страхових сум).

Такий поділ зумовлений неоднаковим розподілом ризику та різною методикою розрахунку і структурою тарифних ставок у ризикових (майновому, відповідальності) видах страхування і страхування життя. Тому формування резервів із страхування життя, медичного страхування і обов'язкових видів страхування здійснюється окремо від інших видів

страхування.

Технічні резерви – це показник, який виражає грошову оцінку обов'язків страховика за страховими зобов'язаннями, і одночасно – сума коштів, що є гарантією виконання зобов'язань перед страхувальником з огляду на наявні у портфелі страховика договори страхування. Вони дозволяють страховику бачити загальний обсяг відповідальності за діючими договорами страхування. Обсяг технічних резервів має бути достатнім для покриття відшкодування всіх збитків за діючими договорами страхування. Достатності страхових резервів відводиться важливе місце в оцінці фінансового стану страховика та його надійності.

Резерв незароблених премій включає в себе частки від сум надходжень страхових платежів, що відповідають страховим ризикам, які не минули на звітну дату.

Резерв збитків – це зарезервовані несплачені суми страхового відшкодування за відомими вимогами страхувальників, з яких не прийнято рішення щодо виплати або відмови у виплаті страхового відшкодування.

Технічні резерви формуються окремо за кожним видом страхування відповідно до правил формування та розміщення страхових резервів.

Відповідно до Закону України "Про страхування" страховики використовують єдиний спрощений **метод розрахунку резерву незароблених премій** – метод «плаваючих кварталів», а саме: сума надходження страхових платежів в першому кварталі множиться на одну четверту, в другому – на одну другу, в останньому кварталі розрахункового періоду – на три четвертих, одержані добутки додаються.

Резерв незароблених премій виникає через розбіжність діяльності страховика та періоду дії договору страхування. Отже, резерв за своїм змістом є не резервом, а є статтею розмежування обліку отриманих страхових премій між звітними періодами. А обчислений за діючою методикою резерв незароблених премій фактично є витратами майбутніх періодів.

У закордонній страховій практиці страховики формують дещо більшу кількість резервів з ризикових видів страхування. В Україні законодавством також дозволено страховикам приймати рішення про запровадження з початку календарного року згідно з встановленою методикою формування і ведення обліку таких технічних резервів:

- резерву незароблених премій;
- резерву заявлених, але не виплачених збитків;
- резерву, збитків, які виникли, але не заявлені;
- резерву катастроф; – резерву коливань збитковості.

Величина резервів довгострокових зобов'язань (математичних резервів) обчислюється актуарно, окремо за кожним договором за

методикою формування резервів зі страхування життя, передбаченою Законом України "Про страхування". Кошти резервів із страхування життя не є власністю страховика і мають бути відокремлені від іншого його майна, тобто обліковуватись на окремому балансі.

Кабінет Міністрів України може змінювати перелік страхових резервів та порядок їх розрахунку.

Розміщення страхових резервів страховик проводить з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності і диверсифікованості, що відповідають вимозі управління активами.